

СИНКРЕТИЧНА СПАДЩИНА МИКОЛИ БУРАЧЕКА ТА ЇЇ ВНЕСОК В УКРАЇНСЬКИЙ ПЛЕНЕРИЗМ

Явище українського краєвиду збагатилося завдяки Миколі Григоровичу Бурачеку. Визначний майстер пейзажного живопису, він створив полотна, що стали яскравим взірцем глибокого самовираження та високого професіоналізму. Вони по праву увійшли до скарбниці українського образотворчого мистецтва. Він був надзвичайно вимогливий до себе, постійно перебував у творчому пошуку.

Микола Григорович Бурачек — художник яскраво вираженої індивідуальності. Не випадково його твори завжди можна впізнати серед багатьох полотен інших майстрів. Їх своєрідність не має нічого спільного з тим псевдоноваторством, автори якого штучно вишуковують засоби нарочитих прийомів оригінального трактування. Самобутність творів митця — в неповторності самовиразу, емоційності, узагальненості та своєрідності кольорової гармонії.

Творчість Бурачека перейнята могутнім чуттям життя, нев'яучою любов'ю до рідної землі й природи. Він зумів поєднати у творах суб'єктивну заостреність переживань з пильною увагою до навколишньої дійсності, знайшовши дорогу в мистецтві, що пролягала біля цілющих джерел природи. На цьому ґрунті й формувалися цілісні та самобутні риси особистості художника, вироблявся його індивідуальний стиль.

Пейзажі майстра розмаїті за сюжетами і настроєм. З притаманною їм образною значимістю, в одних показано своєрідність і красу окремого мотиву, в інших — відображено певні риси, що відповідають художнику тієї чи іншої місцевості. Майстер реалізує у творах особливий погляд на природу, індивідуальну поетику пейзажного образу. Не намагаючись копіювати побаченого і відчутого, Бурачек творив інколи крихітні за розміром етюди, підкреслюючи в них характерні особливості краєвиду, надихаючи їх власним настроєм. Його неповторні полотна — справжнє свято кольору! Яскравий живопис та житте-

радісність сприйняття митця пробуджують в нас ті самі почуття та настрої, що переповнювали його вразливе серце.

Микола Бурачек — один з першокласних, витончених українських художників-колористів. Надзвичайно вагомий пласт його живописних багатств і відкриттів міститься в етюдах. Його краєвиди емоційні. Художник досягає настроєвості за допомогою необхідних живописних засобів та конструктивної побудови картин. Майстер прагнув якомога правдивіше відтворювати натуру, поезію її кольорового розмаїття. Свого часу художник брав активну участь у виставках, його ім'я було на устах у шанувальників мистецтва. Наглядним прикладом може слугувати низка публікацій: згадати б статтю старшого наукового співробітника музею українського народного мистецтва Г. Адольфа «Майстер українського пейзажу» (Виставка малярських творів проф. М. Г. Бурачека) [1]. Дослідник дає високу оцінку творам художника, відзначаючи при цьому багаторічну творчість мистця: «...На цій виставці ... глядач побачить щось із 420 творів майстра, виконаних олією, аквареллю та пастеллю, а також серію його малюнків... Оцінюючи творчість проф. М. Г. Бурачека в цілому, слід насамперед відмітити його велике вміння передавати поглиблені ліричні настрої від того або іншого куточка природи. Не даремно критика наша часом називала його «українським Левітаном», знаходячи в його творчості деякі спільні риси з видатним російським майстром ліричного пейзажу...» [2] 25 липня 1936 р., коли Бурачек був удостоєний звання заслуженого художника УРСР. До цієї події випуск журналу «Малярство і скульптура» був присвячений його творчості. Автор статті В. Седляр, порівнюючи картини М. Бурачека з творами К. Моне, О. Ренуара, А. Сіслея, схильно вбачав, що «... звідси, від джерел творчості цих майстрів та живописна тонкість, якою позначаються роботи М. Бурачека, особливості його творчості...» [3].

Досить цікавою статтею здалося есе М. Дерегуса про свого вчителя «Співець української природи М. Г. Бурачек» опубліковане в журналі «Образотворче мистецтво» [4]. Делікатно викладає свій погляд на творчість художника проф. С. Прохоров у праці подібній за заголовком до попередньої — «Співець української природи» [5]: «Микола Григорович критично використовує спадщину, колористичні, світлові досягнення імпресіоністів, що, в сполученні з його особистим великим почуттям колориту і майстерністю, примушує так правдиво, красиво і по-молодому звучати його роботи» [6]. До цього можна додати ще чимало відгуків про художника, але не це ми ставили собі за мету у даній публікації.

З раннього дитинства малий Миколка захоплювався малярством. Основним чинником, що прищеплював любов до малювання, було зачарування

природою Поділля, своєрідна своєю красою місцевість, де ріс хлопець, безмежні лани, прозоро-блакитне небо з радісним сонцем, мальовничі береги річок Буга та Смотрича, старовинні вежі, кам'янецькі мури та козацькі могили нагадували художникові про історичне минуле свого народу. Ця підвищено романтична збудженість в сприйнятті перепліталася з дійсністю й позначалася на його творах. Звичайно, чутливе серце майбутнього митця не могло обійти такої чарівності, Бурачек перейнявся малюванням незрівнянних куточків рідного краю. У автомонографії «Моє життя» він фіксує: «...Мені подобалися зображення природи і я з насолодою дивився, як батько часом малював з натури стару вербу, струнку тополю... я почув у собі художника» [7].

Хист до малювання у Миколки помітив вчитель малювання і чистописання І. Васьков у Кам'янець-Подільській гімназії (1814 — після 1889), який спрямував малою на шлях великого мистецтва. Він прищепив йому тверді підвалини рисунку, пошану до нього та академічної канонічності.

Не закінчивши гімназії, Бурачек подався до театру. Сімнадцять років він віддав для розвитку театрального мистецтва. Товаришував і співпрацював з видатними діячами російської драми. Аналізуючи початки творчої діяльності художника, можна дійти висновку, що саме театральна діяльність відіграла важливу роль у малярському сходженні митця, сформувала його як художника, виробила естетичні погляди і смаки. З театру почалася мистецька дорога Бурачека. Ось як відгукується він про своїх товаришів-акторів: «Їхня гра мене теж навчала тієї простоти, художньої правди, які я, як мені здається, намагався перенести в свою живописну творчість» [8] Отже, вишкіл емоційної правдивої гри, в якому виховувався Бурачек-актор, був опорою для розвитку Бурачека-художника.

Вже у 22 роки Микола Бурачек написав чимало вдалих етюдів, які через багато років виставляв на звітних персональних виставках в радянський період. Серед низки творів зустрічаються акварелі, олії. У 1893 р. картиною «Вечір у фортеці» започатковує кам'янець-подільську серію живописних робіт та малярів. Твір просякнутий тепло-холодною гамою. На передньому плані грає барвами річка Смотрич, в той час, як на задньому видніє руїна старого замку. Фортеця вкрита теплим золотавим тоном, відчувається промінь сонця минулого, далеке і сховане від нас давніми віками.

Через п'ять років пейзажем «На Дніпрі в сутінки» М. Бурачек відкриває дніпровську серію — в майбутньому одну з провідних у своїй творчості. Композиційний центр картини — дніпровські кручі, вони ніби огорнулися вечірніми сутінками. Вечоріє... сплеск барв поєднаний з пантеїстичним сприйманням оточуючої дійсності. Вже у ранніх творах відчувається емоційна напруга і щирість світла, але етюди дещо сухуваті у порівнянні зі зрілими

полотнами, проте це вже вагомий набуток у його творчості. Він формував також досягнення українського пейзажного живопису в цілому.

У Львові, в березні 1905 р., Бурачек виступає на черговій виставці українського мистецтва. Пейзажі митця фігурували поруч з полотнами Ф. Красицького, І. Труша, М. Жука, А. Манастирського. Ця виставка диктувала єдність мистецьких сил і засвідчила розвиток українського мистецтва, стала подією в історії українського художнього життя. Ось як про пейзажиста відгукнувся визначний мистець і критик І. Труш:

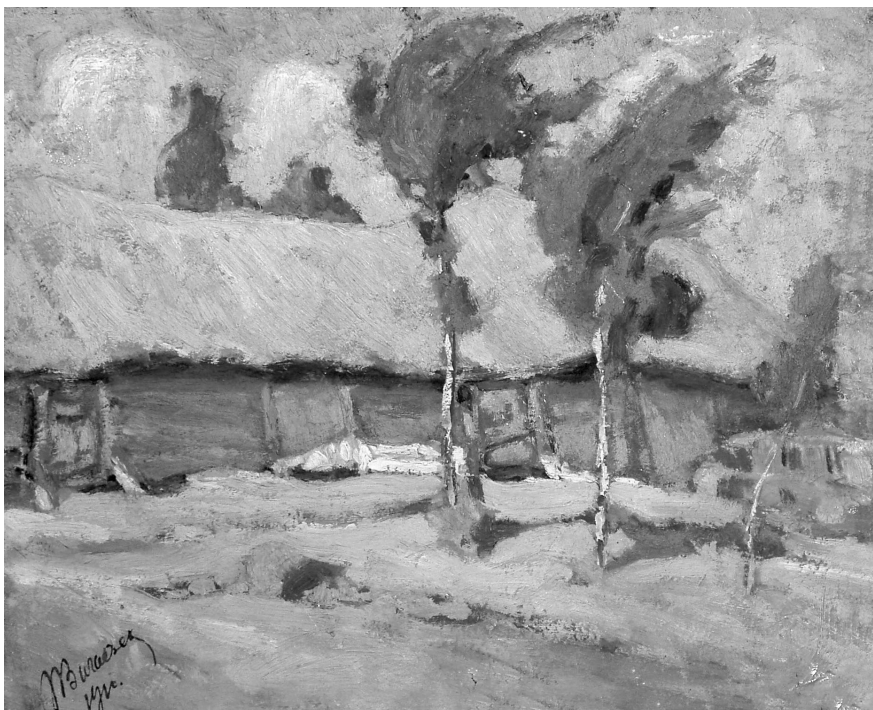
«Микола Бурачек є незвичайно талановитим рисовником. Не могли ми подати репродукцій з його прегарних студій краєвиду, а то — через евентуальну невдачу фотографій, а містимо рисунок, вийнятий з його підручної теки» [9].

Буквально в декількох словах повідомимо, що молодий художник навчався з 1905 р. у майстерні відомого польського художника Я. Станіславського. У майстерні Станіславського Бурачек відмінно навчався і дуже швидко став його улюбленим учнем, а далі — одним з кращих послідовників. Навчання у талановитого пейзажиста давало надзвичайно багато цінного. Незважаючи на мініатюрні розміри краєвидів професора, в них палахкотіла незвична поетично-лірична душевність, притаманна роботам, які виходили з-під вправної руки видатного майстра. У Станіславського Бурачек переймає манеру живопису дрібними мазочками, що була обумовлена впливом імпресіонізму на польського пейзажиста.

Микола Бурачек бере участь у численних малярських виставках, що проходились у Кракові та Відні. Талант Бурачека-пейзажиста з кожним роком, з кожним новим полотном все більше розкривається, вдосконалюється. В його живопису з'являється впевненість, сміливість і експресія. Одне слово, навчальний період краківського життя пробудив у юнака творчі здібності.

Пленерний живопис та посилена співпраця Миколи Бурачека з польськими, а згодом європейськими провідними майстрами живопису сприяла формуванню ідеї українського національного мистецтва, межі якого пейзажист окреслив у роки навчання у Краківській академії красних мистецтв. Вона дала поштовх для розвитку мистецтва. Європейські мистецькі ідеї та напрямки, які пропагувала академія, художник проніс через власне мистецьке життя.

Перебування в майстерні відомого вже тоді художника А. Матісса не залишило слідів у творчості Бурачека, хоча серед його полотен паризького періоду можна віднайти три-чотири етюди посиленої яскравості, які наповнені розмаїттям декоративного рішення: «Париж. Зима», «Вечір на Сені. Париж», «Церква Сент-Етьєн у Парижі», «Собор Паризької Богоматері», «Сутінки на Сені. Париж», «Покрівлі. Париж», «Рю де л'Авр», «Вечір у Версалі». Наприклад, етюд «Ставок під Ейфелевою баштою», для якого характерний

Сарай. Полудень. 1910. Друкується вперше. З фондів Національного художнього музею України

вплив постімпресіоністів, відхід від традиційних реалістичних відношень в напрямі декоративно розмаїтих згармонійованих кольорових плям, відчутний вплив кольорової палітри Матісса. Глибина твору прочитується через декоративне розкриття формату. Інше полотно, «Церква Сент-Етьєн у Парижі», вражає своєю насиченою яскравістю кольорів. Плановість передана через розміщення на передньому плані контуру пам'ятника та теплої плями собору. Спостерігається співзвуччя з Руанським собором К. Моне. «Двір взимку» — гра кольорів та фактурних мазків дає можливість живописцю передати багатство відтінків зимового сонячного дня. Яскраві плями снігу і рух насичених синіх тіней дерев ведуть в глибину картини до осяяного сонцем будинку. Вся робота переповнена звучанням увертюри колориту зимового дня, що і є основним задумом даної роботи.

Згодом Бурачек вступає у вільну академію Рансона, де навчається під керівництвом Моріса Дені, який у своїй творчості полюбляв змальовувати міфологічні та релігійні сюжети. Вплив цього незвичайного колориста, творця

витонченої гама для широкого декоративного поля, проявляється іноді у фарбовій тональності у Бурачека, особливо в його тонкому відчутті рожевої гама. Але навіть якщо це вплив Дені, то він мистецьке перетворений, дуже далекий від простого наслідування. У паризькому лабіринті течій, напрямів, пошуків і досягнень Бурачек спокійно ввібрав та інтерпретував у собі усе те, що могло його творчість піднести до європейського рівня, при цьому не втрачаючи його викинченої індивідуальності. «Мене часто називали імпресіоністом, але я тільки пленерист, хоч не цураюся деяких набутків імпресіонізму» [10] — так скаже М. Бурачек наприкінці життя. Дворічне перебування у Парижі сприяло удосконаленню манери Бурачека. Його живопис стає гнучкішим, точнішим, легшим.

Повернувшись із Парижа, художник з великою охотою бере участь у розвитку українського мистецтва, привносячи щось нове, європейське, стає частим експонентом виставок. Прикладом може бути виставка 1911 р., на якій було представлено українське мистецтво від творів П. Мартиновича до В. Кричевського. Накреслюючи шляхи розвитку українського мистецтва, Д. Антонович зауважує, що київська виставка 1911 р. до певної міри показує ці шляхи: «...Доводячи, що «старша доба українського малярства на Київській виставці представлена Мартиновичем...», а Васильківський є представником до Реліна і передвижників, і що по дорозі від Васильківського до Кричевського стоять не такі рішучі натуралісти, як Красицький та Холодний, і не такі рішучі модерністи, як Бурачек» [11].

Таким чином, ми ведемо до того, що перебуваючи, навіть, поза межами України твори Бурачека високо цінувалися на рідній Батьківщині. І вже на 1911 р., час проведення київської виставки М. Бурачек був знаним пейзажистом. Ось як підкреслює своє розуміння внеску творчості художника Д. Антонович після вражень від переглянутої вистави: «Його твори, сповнені сонця, немов випромінюючи радість буття, вирізнялись серед полотен уже визнаних метрів українського пейзажу — С. Васильківського, С. Світославського, К. Крижицького...» [12]

На другій виставці київських художників, яка відкрилась у грудні 1913 р., експонувалося близько 300 творів відомих тогочасних митців. Серед учасників були: В. і Ф. Кричевські, М. Бурачек, А. Маневич, скульптор М. Паращук. Ця виставка, на якій експонувалося близько двадцяти полотен майстра, утвердила високу майстерність художника. Серед експонованих творів були такі його картини: «Потічок в Карпатах», «Сарай. Полудень», «Дахи Софійського собору в Києві», «На городі» — у них переважають яскраво-пастозні мазки. Завдяки колориту, майстер доносить до глядача всю ту красу зимового дня у лісі, чи образ золотої осені, чи похмурого неба перед зливою. Вдале компо-

Вигляд з балкону. Зимовий етюд. 1918. Друкується вгору. З фондів Харківського художнього музею

зиційне рішення дає відчуття ніби ми опиняємось на горді, серед лісу чи на подвір'ї Софійського собору.

Журнал «Всесвіт» писав: «Уже перші виступи М. Г. на київських виставках виразно заявили, що ми маємо свого справжнього європейського маляра-пейзажиста. В невеличких за розмірами малюнках М. Г. було стільки життя, стільки світла, стільки фарб, його малюнки були просякнені отим простим, але щирим і глибоким духом природи, що нас оточує... З цих невеликих рам, написаних часом імпресіоністично, на нас дивляться ці, такі прості й такі близькі нам куточки нашого села. Ніколи не брав М. Г. складних пейзажів, вони у нього завжди прості, але вкупі з тим вони такі теплі й такі рідні для тих, хто хоч трохи знає й здатен відчутти красу рідної природи...» [13]

У лютому 1915 р. в Києві відкрилась VII виставка київських художників. На ній фігурують полотна Бурачека! Серед експонентів були А. Маневич, М. Козик, Є. Вжещ, В. Кричевський, М. Бурачек, П. Левченко, П. Холодний, І. Северин. Загалом експонувалося 259 творів живопису. Характерною особливістю творчості М. Бурачека цього періоду є пошуки в натурі такого моти-

ву, що викликав би своїми кольорово-пластичними заслугами певний настрій. Іншими словами, він прагне створити етюд-картину. Такими є «Париж під снігом», «Двір взимку» (обидва — 1911), «На городі» (1913), «Хутір» (1914). Кожен з цих творів написаний енергійними соковитими мазками, яскраві фарби ніби сплавлюються в жорстку фактурну поверхню. Бурачек цінує, насамперед, кольорову деталь, осягну і вагому.

1917 р. до дня відкриття новоствореної Академії, професори вирішили влаштувати виставку у стінах мистецького храму. Микола Бурачек у своїх численних творах продемонстрував любов до мажорного відтворення звичайних куточків природи — українського села, дерев над ріками, освітлених сліпучим сонцем білих хмар над солом'яними стріхами і затишних міських подвір'ячок. Пастозний і динамічний живопис видавав натуру емоційну й глибоку. Українське село та його побут представляли такі роботи митця: «Пейзаж з хатами», «Хутір» — на передньому плані видніються жовто-гарячі лани пше-ниці, а далі невеличка солом'яна хатинка стоїть у безкраї тиші чарівної природи. Великі клубкуючі хмари займають половину композиції твору, вони настільки пишні й немов би хочуть захопити хатину у свої лещата. Інше полотно «Пейзаж з хатами», де перед нами постають майже чорні копиці сіна, які після тривалого дощу вже почали гнити, але їх пишний вигляд присутній, далі паркан, а поряд з ними білі українські хати мазанки. Робота передає якусь прохолоду пізньої осені.

Митець і далі працює над своїми життєрадісними барвистими пейзажами. Стверджуючи імпресіоністичний метод в пейзажному живопису, Бурачек разом з тим не стоїть на місці. Його твори періоду двадцятих років відзначаються новими рисами, що свідчать про дальше зростання художника. Якщо раніше Бурачек обирав фрагментарні мотиви, дивився на натуру «зблизька», звідки й камерність його пейзажів, то тепер він прагне побачити образ свого краю узагальнено, у всій його величі. Ці риси виявляються в етюдах Межигір'я, в картині «Річка Рось» (1922) і особливо в пейзажах міста Кам'янця-Подільського. Останні відзначаються епічним характером, матеріально грубою фактурою живопису, водночас дуже тонкого за колористичним ладом. Для Бурачека зостаються непорушними закони рисунка і композиції. Разом з тим, вони лише основа картини, бо головним чинником пейзажів художника є рух, мінливість кольорів і пластичність форм. Живописець підходить до природи, як до такої, що безперервно розвивається. Звідси й причина зовнішньої незакінченості пейзажів М. Бурачека і підкреслена фактурність усіх деталей — засіб, яким художник «матеріалізує» загальний рух. Найвідоміший твір митця, «Старовинна дерев'яна церква» (1921), — твір, виконаний дрібними імпресіоністичними мазками, цікаво вирішена композиція за старими зразками імпре-

Старовинна дерев'яна церква.

Полотно, олія. 1921.

Друкуються вперше.

*З фондів Харківського
художнього музею*

сіонізму, просто чудові колористичні відношення створюють звучання сонячно-морозного зимового дня, присутня холодна гама. У його палітрі в ці роки домінують глибокі синьо-фіолетові тони. Заслужують уваги також твори: «Яблуні» (1921), «Вечір на ставку. Погребище» (?), «Місячний вечір. Дзюньків» (?).

Оскільки Бурачек доклав чимало зусиль до відновлення імені Т. Шевченка в українському мистецтві, то у власному малярстві шевченківська тема його особливо приваблює, результатом чого стала ціла низка пейзажів місць, пов'язаних з життям Шевченка. Це картини «Шлях до могили Т. Г. Шевченка», «Хата на могилі Т. Г. Шевченка», «Могила Т. Шевченка». У останню художник вносить мотиви Шевченкової поезії — пам'ятник великому Кобзареві височить на крутій горі серед квітучих яблунь, високих тополь, за якими розкинулось Дніпро й широкополі безкраї лани. У шевченківських місцях в Каневі пейзажист працював з 1927–1934 рр. дана тема нерозривно пов'язувалася з темою Дніпра — однією з вагомих у творчості художника. Він захоплювався нею, а особливо поезією Кобзаря. Інша картина, «Шлях до могили Шевченка», (ХДХМ) чітка за композицією, в ній все підпорядковано загальній системі побудови. Широкий, динамічний, сміливий мазок ліпить форму на полотні, створює об'єм, фактуру. Автор не змінює натуру, не ідеалізує її, він лише передає враження, бачення людини, загостривши ефекти гармонії контрастів.

Опираючись на знання законів малярства, М. Бурачек сміливо використовує кольорові, тональні контрасти, протиставляє теплі та холодні барви.

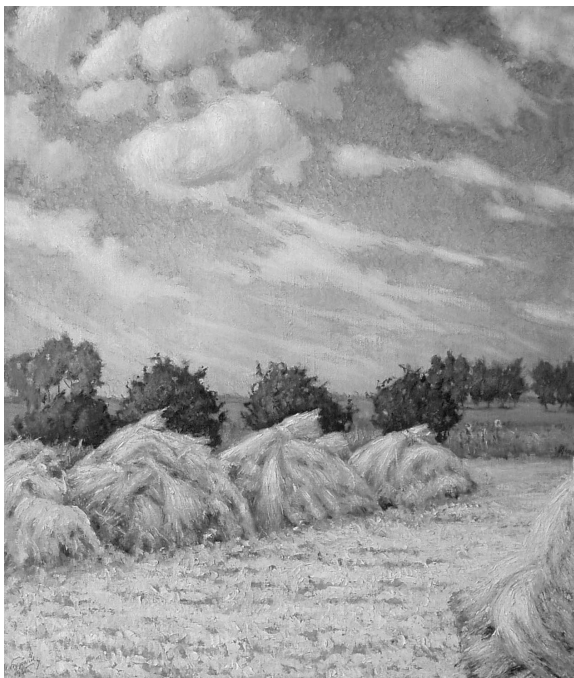
...Темним оксамитовим силуетом видніється відомий канівський пагорб та висока, струнка тополя перед ним. Колорит, за допомогою широких плям, створює урочистий і трохи сумний настрій. Пейзаж витримано у приємній бузково-вечірній гамі. На догораючому золотавому небі темніють хмари, тільки до верхніх дістають червонуваті відблиски.

Художник тонко відчував красу рідної природи, любив її, жив з нею. Він писав: «Я належу до переконаних прихильників краси й захоплено поклоняюся ідолові, коли ця краса має відбиток поезії й почуття. Поезія — це вільна птаха, що живе у блакитному просторі неба, серед яскравого блиску сонця і фантастичних форм хмар, яка мостить своє гніздо на далеких зірках, що усміхаються вночі своїми вогнями землі. Інколи вона залітає в людське серце й, потрапивши в неволю, змагає від спраги свободи, співає про неї чарівні пісні, молиться, плаче і б'ється в скорботі своїми широкими крилами і клює золотим дзьобом серце поета. Тому-то пісні поетів здаються нам то написаними світлом сонячного проміння, то зітканими з блакиті повітря й мерехтливо-го сіяння зірок, то накресленими ясно-червоною кров'ю страждання» [14].

У середині 30-х рр. Бурачек головну увагу у творчості приділяє сільським мотивам. Українське село з багатющим джерелом народної культури і традицій, теми сільської природи стають для нього провідними. Значну роль у розвитку теми про українське село у творчості пейзажиста відіграла його картина «Колгоспне поле» (1935, ХХМ).

Легкі, чисті кольорові відношення переносять нас в літній полудень. Копиці сіна складені одна біля одної по свіжій траві. За звислою смугою кіп видніються силуети невисоких розкиданих дерев. Композиція носить вертикальний характер, більшу частину полотна займає небо, яке є формальним закінченням роботи. На ньому майстер акцентує увагу. Для твору характерне імпресіоністичне рішення, яким досить часто захоплювався художник.

Безперечно потрібно вказати на фактор, який вплинув на живописну манеру художника. В 1930-х рр. вся діяльність різних напрямів припинилася з введенням соціалістичного реалізму, як єдиного можливого методу мистецької творчості дозволеного комуністичною системою. Малярство стало обмежене до натуралістично переданих жанрових образів, які зображали російську революцію та її провідників, звеличували комуністичну державу та її лідерів; оспівували в портретах та жанрових сценах усміхнених робітників, романтизовані представлення війни та її героїв. Натюрморти не були бажаними, а пейзажі дозволялись лише в тому випадку, коли вони відбивали соціальні перетворення, наприклад — зображення колгоспів та індустріальні сцени.

*Колгоспне поле.
Полотно, олія. 1935.
З фондів Харківського
художнього музею*

На всі відхилення від соціалістичного реалізму навішувалися ярлики «формалізму», а їх творців ставили в нестерпні умови, та іноді переслідували. Через це виникли завуальовані теми про колгоспне поле і так далі. Важливо зазначити, що важка доля спіткала митців, які не мали змоги розвиватися за власним бажанням, виражаючи при цьому власні творчі ідеї.

Так сталося і з творчістю М. Г. Бурачека, де виразно помітні періоди, в яких художник працював у техніці вільного імпресіонізму, або ж штучного соціалістичного реалізму. Прикладом може служити відоме полотно Бурачека «Дорога до колгоспу» (1937, НХМУ). Ця робота відноситься до періоду зрілості майстра. В ній помітний відхід від імпресіоністичної манери. Перш за все, нам впадає у вічі променисте небо, по якому пробігають легкі хмаринки з голубими та рожевими відблисками. До самого горизонту переливає золоті хвилі стигла пшениця. І тільки де-не-де здіймаються над нею зелені, густі дерева. Перед пагорбом видніє околиця колгоспного села з критими будівлями. На передньому плані видно дорогу, яка веде до села. Композиція носить досить статичний характер, вдале композиційне рішення, що дає підстави говорити про завершену картину. Гармонійне поєднання локальних плям дороги,

Березень. Полотно, олія. 1940. Друкується вперше. З фондів Харківського художнього музею

лану пшениці та пагорба, створюють симфонію літнього святкового дня. Полотно вирішене у теплому колориті, де об'єднувальним є наявність вохристих півтонів.

У творчій спадщині художника збереглися десятки етюдів, в яких він ставив перед собою особливе завдання — вивчення неба. «... Люблю я дуже небо. Воно для мене є основою тональності всієї картини, воно мусить жити разом з землею, яка виступає на фоні його своїми формами, предметами, рослинами. Я б'юся над небом, вишукую його тремтячі відтінки, величність хмар, прозорість і глибину неба. Часом я посилюю його тон, хоч заховаю завжди його загальну тональність. Це я роблю тоді, коли небо само по собі не грає головної ролі, а служить лише тоном для освітлення сонцем землі — хат, квітів, дерев...» [15]

У творчості майстра також є багато і пейзажів із зображенням води; краєвиди Дніпра — на світанку, на заході сонця, опівдні і в сутінках, хмарини, писані в Криму, ставки, болота, озера, річки.

Найбільш показовим твором цього періоду є картина «Рече та стогне Дніпр широкий», присвячена 125-річчю з дня народження Т. Шевченка. У

Вечір в садку. Картон, олія. 1937. Друкується вперше. З фондів Харківського художнього музею

полотні усе зведено до значних і цілісних мас. Вдало, органічно вирішена урівноважена та симетрична композиція. Чітко витримані силуети; великі протяжні лінії знаходять продовження у суміжних формах. Зліва та справа видніються групи дерев, натомість вода у центрі просвічена місячним сяйвом. Розлючені хвилі Дніпра гармонійно поєднуються з тривожно-напруженим вечірнім небом. Силуети дерев на передньому плані посилюють неспокійний стан природи. Колористичне рішення побудоване за допомогою поєднання теплих та холодних кольорів. Вертикалі композиції чітко контрастують з горизонталлями, надаючи твору поетичного настрою. У полотні помітний живий образ, який широким потоком насувається на глядача і справляє враження бурі, протесту і захоплення красою української ночі та розхлюпуючих хвиль Дніпра.

Микола Григорович Бурачек був видатним педагогом, вмів вдало донести до своїх учнів любов до природи і старанно та частіше працювати на пленері так, як це робив він сам: «... Я працюю на натурі і моя майстерня переважно — поле, ліс, річка, берег моря тощо. Я малюю і в спеку, і в дощ, і в осінню негодю, і по пояс в снігу. ... Люблю воду, її тремтячість, її хвилювання, віддзер-

калювання в ній дерев, білої хатини, простір і могутність водних площин Дніпра, моря...

Взагалі люблю я кожную рослинку, будяк, старі хати, які виявляють вперте бажання жити, борються з негодами» [16].

Еволюція творчості художника йшла від плернерного етюдю до узагальнюючого образу природи у пейзажі-картині. Уже наприкінці двадцятих років він ставить завдання синтетичного характеру: не просто виявити естетичну привабливість природи, але й розкрити у ній ті вічні якості, що єднають її з єством людини. Можна відмітити таку спробу в пейзажі, як картина «Спека. Хата опівдні» (1928). Напружене звучання кольорів на полотні доходить до тієї найвищої ноти, яка не властива природній гармонії, це скоріше відтінки настрою людини.

Варті уваги такі твори: «Хата в Кам'янець-Подільську» (1929), «Башта Кармелюка. Кам'янець-Подільський» (1929), «Смотрич. Над скелями. Кам'янець-Подільський» (1929). М. Бурачек відчував природну красу, помічав у її простоті великі таїни прекрасного світу, що нас оточує. Про що свідчать його записи: «Старі будівлі завжди вкриті теплим, золотавим тоном, і мені здається, ніби сонце минулого, далеке і сховане від нас давніми віками, ще освітлює своїх сучасників. Ці руїни фортець, ці старі храми живуть нашим життям і розповідають мовою каменів про віру, почуття й звитягу предків наших, вони — діти минулого; могили, де живе ще, можливо дух зниклих поколінь. І непорушними очима дивляться вони в далину минулих століть, не помічаючи ні нас, нових людей, ні наших споруд, міст... Вони дивляться на своє сонце, те сонце, яке вперше позолотило їх своїм промінням, зігріло й оживило їх, дало їм смисл, дало суть; вони дивляться на своє сонце, яке посилає досі золоте проміння зі сторінок історії, із легенди... І коли це сонце зникне так далеко, що люди забудуть про нього, ці руїни перестануть дивитись і мріяти, почорніють, стануть незрозумілими новим людям і помруть» [17], — такий відбиток у серці та записах пейзажиста залишила стародавня архітектура України.

Співець української природи М. Бурачек передає її не тільки з пізнавального боку. Він далекий від пасивної споглядальності. Колористичні полотна митця, яким притаманна поетичність та ліричність, барвистість та життєрадісність, хотілося б відзначити, як поетизацію майстром неповторної української природи. Колорит творів пейзажиста близький українському народові насамперед розв'язанням тональної гами. Світла, барвиста, чиста вона споріднена з гамою українського килима, розмалюваннями народної кераміки... Тут справжня внутрішня спорідненість переживань, внутрішня близькість, що відзначається народними джерелами творчості, глибокою любов'ю

до рідної землі. Пейзажі Бурачека — плід серйозного оволодіння передовою культурою живопису. Він сприйняв і вивчив усе краще, що дав світовий живопис. Художник черпав зі скарбниці віків майстерність, передовий досвід і знання. Лише на цій базі художник зміг розкрити мовою малярства свої думки і передати переживання.

Основний задум пейзажу полягає не в милуванні абстрактними живописними відношеннями, не в естетичному смакуванні красот живопису, а в передаванні величної краси природи з усею властивою їй глибокою змістовністю, заплідненою думкою художника. Саме таке розуміння пейзажу характерне для М. Бурачека.

Микола Григорович Бурачек залишив по собі значний слід в українському мистецтві. Завершено серії картин: «Шевченківська», «Дніпровська», «Київська», «Камянець-Подільська», «Харківська...» Полотна майстра зберігаються в найбільших музеях та картинних галереях України, а також у Москві, Кракові, Берліні...

Краса і духовність мистецтва Бурачека у життєрадісному сприйнятті буденного. Маляр показав природу як світле, прозоре, поетичне начало в житті особистості, що приносить їй відчуття спокою і гармонії.

Таким чином, можна дійти висновку, що пленеризм художника становить вагомий набуток у розвитку українського пейзажного живопису і в мистецькій культурі цілому.

1. «Майстер українського пейзажу». — К., 1936. — С. 13.
2. Там само. — С. 13.
3. *Седляр В., Бурачек М. Г.* «Малярство і скульптура». — К., 1936. — № 6. — С. 15.
4. *Дерегус М. Г.* «Образотворче мистецтво». — Київ. — 1940. — № 6. — С. 18.
5. *Прохоров С.* Одне з періодичних видань // «Співець української природи». — 1940-і рр. — С. 20–24.
6. Там само. — С. 20.
7. Там само. — С. 7–8.
8. Там само. — С. 10.
9. *І. Труш.* «Про мистецтво і літературу». Збірник статей. Упорядник Г. Островський. Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР. — К., 1958. — С. 48.
10. *Бурачек М. Г.* Секрет творчості // «Образотворче мистецтво». — 1941. — № 3. — С. 11.
11. *Антонович Д.* Українська артистична виставка у Києві // ЛНВ. — 1912.– Т. 47. — Кн. 1. — С. 113.
12. Там само. — С. 113.

13. «Всесвіт». — 1925. — № 12. — С. 21.
14. Уривки з есе від 20 листопада 1899 р. — архів В. Г. Абліцова.
15. Чернетка листа. Кінець 30-х років. Харків. — архів В. Г. Абліцова.
16. *Бурачек М.* Мій творчий шлях. — «Секрет творчості». — Харків. — Мистецтво. — 1985. — С. 55. (Вперше надруковано під назвою «Моє життя» в журналі «Малярство і скульптура» (1936, № 6). Окремим виданням випущено під назвою «Мій творчий шлях» (Харків, Мистецтво, 1937)).
22. З листа до дружини датованого 9 вересня 1900 р. — архів В. Г. Абліцова.